

KRALJ MATJAŽ GRE V TUJE KRAJE IN SPREMENI IME...

ANALIZA POLJSKIH IN BOLGARSKIH PREVODOV IZBRANIH CANKARJEVIH NOVEL

Magdalena Gapsa

Univerza v Lodžu, Poljska

Povzetek: Avtorica v prispevku skuša prikazati najpomembnejše težave pri prevajanju Cankarjevih novel (na primeru novel *Greh* oz. *Mater je zatajil*, *Gospodična* ter *Kralj Matjaž*) v poljščino in bolgarščino ter na kratko opisati celotno stanje prevodov del Ivana Cankarja v bolgarščino in poljščino. Problem, ki je posebno podarjen, je prevajanje lastnih (osebnih) imen.

Ključne besede: Ivan Cankar; prevod; novele; prevodoslovje; poljščina; bolgarščina

Abstract: The author tries to illustrate the most important problems in translation of Cankar's novellas (in the novellas *Greh* or *Mater je zatajil*, *Gospodična* and *Kralj Matjaž*) into Polish and Bulgarian, and briefly describe the entire state of translations of works by Ivan Cankar into Bulgarian and Polish. The problem that is specifically emphasized is the translation of proper (personal) names.

Key words: Ivan Cankar; translation; novella; translatology; Polish; Bulgarian

0. Uvod

Leto 2018 je bilo leto velikih, okroglih obletnic. 11. novembra smo proslavili stoto obletnico podpisanja premirja, ki je končalo prvo svetovno vojno, takrat še imenovano velika vojna. Decembra pa smo proslavili tudi stoto obletnico smrti enega največjih klasikov slovenske književnosti – Ivana Cankarja. Iz tega razloga je bilo leto 2018 v Sloveniji razglašeno kot Cankarjevo leto. Že od januarja so potekali različni dogodki povezani s pisateljem, njegovim življenjem in predvsem literarnimi deli. Ta priložnost je bila torej kot nalašč za vpogled v stanje prevodov njegovih del v druge jezike – v tem primeru v poljščino in bolgarščino – kajti Cankar ni samo eden pomembnejših slovenskih pisateljev, temveč lahko velja za enega svetovnih literarnih klasikov. Ker velja za mojstra kratke proze, predvsem novel in črtic, se te članek osredotoča prav na ti zvrsti.

Na začetku prispevka bralce spomnim na Cankarjevo življenje ter glavne značilnosti njegove proze. Nato predstavim dosedanje prevode njegovih del v bolgarščino in poljščino. V

prispevku obravnavam, analiziram in komentiram tri kratke zgodbe in njihove prevode v poljščino in bolgarščino ter na njihovem primeru obravnavam tudi širši problem, kot je prevajanje lastnih imen.

1. Ivan Cankar in njegova proza

Ivan Cankar je prvi slovenski poklicni (Kos 1968: 16) pisatelj, dramatik in pesnik, ki velja za enega klasikov in največjih predstavnikov slovenske literature ter mojstra kratke proze. Rodil se je 10. maja 1876 na Vrhniki, umrl pa je 11. decembra 1918 v Ljubljani. Literarni teoretiki ga uvrščajo med štiri predstavnike slovenske moderne skupaj z Josipom Murnom, Dragotinom Kettejem in Otonom Župančičem. Čeprav je debitiral kot pesnik z zbirko *Erotika*, kmalu je nehal pisati pesmi (sam je bil prepričan, da se v pesništvu ne bo izkazal tako dobro kot Oton Župančič) in je začel ustvarjati dramska besedila ter romane, povesti, novele in črtice, predvsem pod vplivom romantike, naturalizma, impresionizma, simbolizma in dekadence. Poleg umetnosti oz. literature se je ukvarjal tudi s publicistiko in esejistiko. „Njegova osebnost je bila prelomnega pomena ne le za rast slovenske književnosti, ampak [...] tudi za splošno kulturno, družbeno in politično življenje Slovencev po letu 1900” (Kos 1968: 16).

Cankar velja za „najpomembnejšega, najplodnejšega in tudi najizvirnejšega ustvarjalca slovenske proze”, njegova proza pa je bila „močno edinstvena” in jo lahko opredelimo kot „idejno, motivno in slogovno nenavaden svojevrsten pojav” (Kos 1968: 16). Lahko omenimo tri vzroke za njeno izvirnost: 1) Cankarjeva neprilagojenost družbenemu okolju, ki je izvirala iz njegovih psihofizičnih lastnosti; 2) družbene in politične razmere ob prehodu iz 19. v 20. stoletje; 3) vplive evropskih književnosti in filozofij iz časa fin de siècle (Kos 1968: 17). Glavni predmet njegove proze je postal človekov notranji, psihološki in moralni svet, leta 1899 v epilogu knjige *Vinjete* pa je poudaril, da bo njegova proza odslej samo ogledalo njegove duše, s čimer je človekov notranji svet začel prikazovati na zelo subjektiven način (Kos 1968: 17–18).

2. Prevodi Cankarjevih del v poljščino in bolgarščino

Čeprav, kot je bilo že rečeno, je Cankar eden klasikov slovenske literature, njegova dela niso bila prevajana v poljščino in bolgarščino v veliki meri. Tukaj je treba opaziti, da so Bolgari veliko bolj „napredni”, predvsem pa bolj vsestranski v prevajanju njegovih del. Cankarjeva dela so bila načeloma (ampak ne samo) prevajana v poljščino in bolgarščino v času komunizma, najbrž kot lepa gesta v okviru krepitev prijateljskih odnosov med Jugoslavijo in državami vzhodnega bloka.

Prvi prevodi Cankarjevih del v bolgarščino so izhajali še v času življenja Ivana Cankarja. Hristo Cankov - Derižan je leta 1910 v reviji *Славянски глас* objavil Cankarjeve pesmi in prozo z naslovom *Интермецо в небесата*, čeprav prevajal jih je iz srbščine, ne pa iz izvirnika. Pred Cankarjevo smrtjo sta izšli še dve kratki zgodbi, in sicer *Есен* in *Призраци*. Nato prevodi posameznih del so bili objavljeni v različnih revijah in časopisih. Največ jih je izšlo v tridesetih letih v časopisu *Makedonija*, čeprav načeloma so bili to prevodi iz nemščine. Nato je leta 1958 izšla zbirka novel in odlomkov iz romanov in dram z naslovom *Слугата Йерней и неговата правда (Хлапец Јерней in njegova pravica)*. Uredila sta jo Ljubomir Jordanov, ki je avtor spremne besede, in njegova žena Venceslava Jordanova, ki je izbrana dela prevedla v bolgarščino. To je tudi najobsežnejša zbirka prevodov Cankarjeve kratke proze v bolgarščino. Venceslava Jordanova je leta 1979 v zborniku z naslovom *Словенски разкази* objavila še dva prevoda in sicer *Чашка кафе* in *Деца и старци* (Kirova 2004: 234). Naslednji obstoječi prevodi so veliko bolj sodobni. Leta 2016 je Ljudmil Dimitrov v bolgarščino prevedel Cankarjevo *Erotiko*, nato pa leta 2018 še izbrana dramska besedila v zbirki z naslovom *Избрани пиесци*. Zbirka obsega tri drame: *Romantične duše*. *Dramatična slika v treh dejanjih*, *Kralj na Betajnovi*. *Drama v treh dejanjih* in *Hlapci*. *Drama v petih aktih*. Treba je omeniti, da je dramo *Kralj na Betajnovi* leta 1947 prevedla bolgarska poetka Elisaveta Bagrjana, prof. Dimitrov jo je za knjižno izdajo le posodobil na nivoju pravoipsa in leksike (Dimitrov 2018: 16¹).

Prvi prevodi Cankarjevih del v poljščino so nekoliko mlajši od prevodov v bolgarščino. Posamezne Cankarjeve črtice so bile prevedene že v dvajsetih letih, Cankarjeva dela najdemo tudi v zbirki *Velika svetovna književnost* iz leta 1933, ki vsebuje tudi izbrana dela jugoslovanske književnosti, vendar ni bila tako odmevna (Štefan 1969: 308). Prva bolj pomembna zbirka z naslovom *Nowele* je izšla že leta 1931. Prevedla jo je Ela Molè, za spremno besedo pa je poskrbel njen mož, Vojeslav Molè. Knjiga je izšla v okviru projekta *Biblioteka jugosłowiańska* (izvirni zapis), na podlagi pogodbe o sodelovanju med Poljsko in Jugoslavijo, ki se je razvila na spodbudo odposlanca jugoslovanskega ministrstva za prosveto, profesorja Julija Benešića (Štefan 1969: 308). Vsebuje 19 novel in črtic. Zanimivo je, da so Cankarjeve novele prvi v knjižnji obliki izdani prevodi iz slovenščine v poljščino! Nato je leta 1959 izšla druga zbirka prevodov Ele Molè z naslovom *Kasztan osobliwego gatunku. Wybór utworów*. Če pogledamo vsebino, lahko opazimo, da je zbirka nastala na podlagi prejšnje iz leta 1931, vendar je malce prenovljena oz. reorganizirana. Vsebuje manj del (12 v primerjavi z 19 iz prve izdaje) ter ne

¹ Prevedeno iz bolgarščine (op. avt.)

vsebuje vseh, ki so izšle v prvi zbirki. Najdemo pa v njej roman *Martin Kačur* ter povest *Hlapec Jernej in njegova pravica*. Nato je leta 1981 v Krakovu izšla zbirka z naslovom *Widok z pudelka i inne opowiadania*, ki jo je uredila Maria Dąbrowska-Partyka, besedila so prevedli prav tako Maria Dąbrowska-Partyka, Tone Pretnar in Barbara Siwierska.

Na tem mestu treba je omeniti tudi najnovejši „dosežek”, torej antologijo prevodov izbranih Cankarjevih del v 21 jezikov (med tem tudi v bolgarščino in poljščino) z naslovom *Antologija literature Ivana Cankarja s prevodi v tuje jezike*, ki jo je v Cankarjevem letu 2018 v okviru projekta *Svetovni dnevi Ivana Cankarja* izdal Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, spremno besedo ter izbrana besedila pa so prevajali študentje univerz po svetu, kjer poteka lektorat oz. pouk slovenščine.

3. Analizirane novele in njihovi prevodi

Za ta prispevek sem izbrala tri Cankarjeve novele in sicer *Greh* oz. *Mater je zatajil* iz leta 1902, *Gospodična* iz leta 1910 ter *Kralj Matjaž* iz leta 1916. Poljski prevodi, uporabljeni za analizo v tem prispevku, so: *Grzech* iz leta 1959, ki ga je prevedla Ela Molè, novela *Panienka* iz leta 1981, ki sta jo prevedla Maria Dąbrowska-Partyka in Tone Pretnar ter novela s poljskim naslovom *Król Maciej*, ki je izšla prav tako leta 1981 v prevodu Barbare Siwierske. Vsa navedena dela je v bolgarščino leta 1958 prevedla Venceslava Jordanova in jih naslovlila *Грях*, *Госпожицата* in *Крал Матяш*.

Analizirane novele so navedene v kronološkem zaporedju in sicer glede na leto izida izvornika. Najbolj zanimive točke oz. mesta, kjer je moč opaziti nepopoln prevedek, so prikazana v razpredelnici v zaporedju, v katerem se pojavljajo v besedilu. Vsaki razpredelnici sledi še kratek komentar posameznih zanimivejših točk oz. zanimivejših pojavov.

Tabela 1: Elemente prevodov novele *Greh* oz. *Mater je zatajil* v poljščino in bolgarščino v primerjavi z izvornikom.

Ivan Cankar; <i>Greh/Mater je zatajil; Moje življenje</i> , 1902	<i>Grzech</i> ; tłum. Ela Molè; <i>Kasztan osobliwego gatunku</i> , 1959	<i>Грях</i> ; превод Венцеслава Йорданова; <i>Слугата Йерней и неговата правда</i> , 1958
[...] par novih škornjev za Jožeta [...]	[...] parę nowych butów dla Józka [...]	[...] чифт ботуши за Йоже [...]

[...] v vozlu je bila shranjena desetica [...]	[...] a w węzélku chustki schowaną dwudziestkę [...]	[...] във възела на носната и кърпа беше скътана десетарка [...]
[...] ga je vprašal tovariš	[...] zapytał go kolega	[...] попита другарят му

Novela *Greh oz. Mater je zatajil* je zelo kratko literarno delo, zato v njem ne najdemo velikega števila točk, ki so zanimive iz prevajalskega vidika. Vseeno pa se spleča pokomentirati tri navedene. V prvem primeru gre za ne povsem ustrezni prevedek besede *škornji* v poljščino. Škornji so točno dolečena oblika čevljev, po SSKJ vemo, da je to *obuvalo, ki sega do kolena ali čez*, torej v poljščino bi jih morali prevesti kot np. *kalosze* ali *botki*, čeprav je zadrega prevajalke povsem razumljiva. Drugi primer pa je sigurno bolj zanimiv. Nenadoma je iz *desetice*, ki naj bi jo dobil glavni lik, v poljskem prevodu nastala dvajsetica, torej dvakrat večji znesek. Glede na stisko matere, ki si celo ni kupila kruha zato, da bi lahko sinu dala *desetico*, ni razumljivo, kako bi mu lahko zmogla podariti še enkrat toliko. Najbolj zanimiv pa je zadnji primer. Beseda *tovariš*, ki v času Cankarja najbrž še ni imela tako slabe, „komunistične“ konotacije, je različno prevedena. Čeprav oba prevoda sta nastala skoraj istočasno, poljski prevajalki se je najbrž beseda *tovariš* zdela preveč negativno zaznamovana, zato jo je v prevodu zamenjala z nevtralno besedo *kolega*, med tem ko je bolgarska prevajalka ohranila ustreznico besede ne glede na njeno konotacijo.

Tabela 2: Elemente prevodov novele *Gospodična* v poljščino in bolgarščino v primerjavi z izvirnikom.

Ivan Cankar, <i>Gospodična; Za križem</i> , 1910	<i>Panienka</i> ; tłum. Maria Dąbrowska-Partyka, Tone Pretnar; <i>Widok z pudelka i inne opowiadania</i> , 1981	<i>Госпожицата</i> ; превод Венцеслава Йорданова; <i>Слугата Йерней и неговата правда</i> , 1958
I		
[...] in tudi dovršila se še ni	[...] i w dodatku jeszcze się nie skończyła	[...] още не е завършена
[...] nad sivimi hišami bo visel oblak fabriškega dima [...]	[...] nad szarymi domami wisieć będzie obłok szarego fabrycznego dymu [...]	[...] над сивите къщи пак ще надвисва oblak от фабричния дим [...]
[...] nedelja v maju [...]	[...] majowa niedziela [...]	[...] една неделя през май

KRALJ MATJAŽ GRE V TUJE KRAJE IN SPREMENI IME...

[...] sva bila obadva vesela [...]	[...] oboje poczuliśmy radość [...]	[...] и двамата бяхме радостни [...]
[...] da se je nenadoma v trepetajočem glasu [...]	[...] a wtedy w drżącym głosie [...]	[...] и изведнъж в разтрепетанния глас [...]
[...] sirotna ponižnost hlapca	[...] uniżoność nędzarza	[...] унизеното самочувствие на слугата
II		
Iz praha in iz tobakovega dima me je pozdravil tenek glas	Z kurzu i dymu odezwał się wysoki głos	През праха и тютюневия дим ме поздрави тъничко гласче
[...] ni dela [...]	[...] nie pracuje [...]	[...] няма работа [...]
[...] pojdeva na Nemško, obadva	[...] oboje pojedziemy do Niemiec	[...] може би ще отидем двамата в Немско
Na cesto, na cesto!	Chodźmy stąd, chodźmy stąd!	Да излезем оттук, да излезем!
III		
Stala je pred ogledalom [...]	Stanęła przed lustrem [...]	Тя стоеше пред огледало [...]
IV		
[...] požirek žganja	[...] kieliszek wódki	[...] една глътка ракия
Takrat sem čutil [...]	Zrozumiałem wtedy [...]	Тогава почувствувах [...]

Ta razpredelnica je razdeljena na oštevilčene dele, prav tako kot besedilo novele *Gospodična*. Ker je to malce daljše literarno delo, v njem najdemo tudi več komentarja vrednih točk. V tem primeru lahko rečemo, da ima poljski prevajalski par tendenco do dodajanja elementov, ki jih ni v izvirniku, ali pa celo obratno – do izpuščanja delov povedi. To lahko opazamo v prvem, drugem in četrtem primeru prvega sklopa in v prvem primeru iz drugega sklopa. V prvem delu oz. sklopu navedenih primerov je zelo zanimiv prevod izraza *nedelja v maju*. To je za slovenščino netipična konstrukcija, bolj pogosto bi srečali konstrukcijo *majska nedelja* (in prav tako je bilo prevedeno v poljščino). Seveda vsak jezik ima svoj poseben sistem in včasih moramo stvar prilagoditi sistemu ciljnega jezika, najbolj pomembno je, da prevajalec ohrani pomen. Zelo zanimiv iz prevajalskega vidika je četrti primer prvega sklopa, ker gre za dvojino, ki je seveda v druge slovanske jezike ne moremo prevesti drugače kot z uporabo množinske glagolske oblike, lahko pa jo poudarimo leksikalno. V tem primeru že v izvirniku avtor še dodatno poudarja dvojino. Treba je priznati, da v obeh prevodih problem je bil ustrezno

rešen. Ta problem se pojavlja tudi v tretjem primeru iz drugega sklopa. Zadnji primer iz prvega sklopa se dotika kulturne specifikke. Gre namreč za prevod besede *hlapec*. Po mojem mnenju je bolgarski prevedek *слуга* povsem ustrezen, več težav povzroča poljski. *Hlapec* je namreč bolj *parobek, służący* (SPS – Slovensko-poljski slovar 1996), ne pa *nędzarz*.

Drugi sklop odpira primer izpusta vsebine ter ne povsem ustreznega prevedka. Glas v poljščini lahko je tudi tanek (*cienki głos*), zato ni razumljivo, zakaj sta se prevajalca odločila za spremembo pridevnika. Treba pa je dodati, da tudi v bolgarskem prevodu je prevajalka uporabila deminutiv, čeprav v moji oceni ni bilo take potrebe. V drugem primeru iz drugega sklopa gre za povsem neustrezen poljski prevedek. Izvirni izraz *ni dela* je zgrajen na osnovi osebne oblike glagola (*ne*) *imeti*, in pomeni, da nihče ne ponuja dela oz. ne išče delavcev. Poljski prevedek pa je zgrajen na podlagi glagola (*ne*) *delati* (*pracować*), torej sporočilo je povsem drugo, saj je velika razlika med izrazoma *ni dela* (nihče ne išče delavcev) in (on) *ne dela* (je brezposeln, nezaposlen, ampak ne vemo zakaj). Zelo zanimiv je zadnji primer iz tega sklopa. Gre za vzklik glavne junakinje med pretepom v krčmi, s katerim spodbuja svoja spremljevalca, da bežijo skupaj z njo. Čeprav ne v poljskem, ne v bolgarskem prevodu, ne najdemo besede *cesta*, v obeh primerih je pomen ustrezno prenesen.

Tretji sklop obsega samo en primer, v katerem sta poljska prevajalca uporabila neusterzen glagolski vid (nedovrščnik namesto dovršnika). Četrty sklop pa odpira primer povezan s kulturno specifikko. V izvorniku glavna junakinja za svojega moža pripravlja požirek *žganja*, ki je ena najbolj tipičnih in značilnih pijač v Sloveniji. V bolgarskem prevodu najdemo besedo *ракия*, ki je popolna ustreznica slovenskemu žganju. V poljskem prevodu najdemo sicer besedo *wódka*, čeprav slovensko žganje je bližje pijači, ki jo Poljaki poznamo pod imenom *bimber*, vendar vseeno je vodka bolj tipična žgana pijača, zato tukaj bi rekla, da ta odločitev je povsem ustrezna. Zadnji primer je še en neustrezen poljski prevedek. V izvorniku gre namreč za glagol *začutiti*, ki je v poljskem prevodu postal glagol *rozumeti, dojeti*, kar spremeni naše dožemanje pripovedovalca in njegovih čustev.

Tabela 3: Elemente prevodov novele *Kralj Matjaž* v poljščino in bolgarščino v primerjavi z izvornikom.

Ivan Cankar, <i>Kralj Matjaž</i> ; <i>Podobe iz sanj</i> , 1917	<i>Król Maciej</i> ; tłum Barbara Siwierska; <i>Widok z pudelka i inne opowiadania</i> , 1981	<i>Крал Матяш</i> ; превод Венцеслава Йорданова; <i>Слугата Йерней и неговата правда</i> , 1958
--	---	---

[...] tovariš [...]	[...] przyjacielu [...]	[...] другарю [...]
Videl sem kralja Matjaža [...]	Widziałem króla Macieja [...]	Видях Крал Матяш [...]
[...] prestolu od jekla [...]	[...] spiżowym tronie [...]	[...] железен престол [...]
[...] da vsak hip [...]	[...] za chwilę [...]	[...] всеки миг [...]
Zapihal je hladen nočni veter [...]	Zadał chłodny wiatr [...]	Задуха хладен вятър [...]
[...] bronastorjave [...]	[...] miedzianobrazowe [...]	[...] бронзовокафяви [...]

Prvi primer prikazuje neposredno nagovarjanje bralca. Slovenščina ne pozna vokativa, ampak ta sklon je ohranjen v drugih slovanskih jezikih, tudi v bolgarščini in poljščini, zato je to edina ustrezna oblika prevedka. Spet naletimo na problem sedaj negativno zaznamovane besede *tovariš*, ampak o tem smo razpravljali že prej in ni smisla ponavljati sklepov. V drugem primeru vidimo razliko v poimenovanju glavnega lika, o čemer bom govorila v nadaljevanju prispevka. Kar veliko težav je prevajalkama povzročil *jekleni prestol*, ki ga vidimo v tretjem primeru. Slovenski izraz *jeklo* označuje *železovo zlitino z majhno količino ogljika in drugih kovin* (SSKJ), torej to, kar Poljaki imenujemo *stal*, Bolgari pa *стомана*. Iz tega vidika sta oba prevedka neustrezna. Tudi v naslednjem navedenem primeru gre za neustrezni poljski prevedek. Nekaj, kaj se lahko zgodi *vsak hip*, torej kmalu, ampak ne vemo točno kdaj, ni enako temu, kaj se lahko zgodi *čez hip* oz. trenutek, torej bolj ustrezen prevedek v tem primeru bi bil poljski izraz *w każdej chwili*. Naslednji primer prikazuje izpust pridevnika *nočni*. Zanimivo, da sta ta pridevnik izpustili obe prevajalki. Zadnji naveden primer pa obravnava besedo *bronastorjav*. Poljski sistem žal ne dovoljuje take jezikovne tvorbe, kajti rjava barva je v poljščini dobila naziv prav po zlitini, ki jo Slovenci imenujejo *bron*. Če bi radi ohranili oba dela besede *bronastorjav*, bi morali v poljščini tvoriti tавтолошки pridevnik **brqzowobrqzowy*, zato se je prevajalka odločila za spremembo naziva metala, iz katerega je nastal pridevnik.

4. Problem „prevajanja” lastnih imen na primeru poljskih prevodov del *Greh* oz. *Mater je zatail* in *Kralj Matjaž*

Lastna imena oz. natančneje imena oseb so povezana s kulturo in tradicijami, zato velja pravilo, da se nasploh ne prevajajo (Mozetič 1997: 61; Lewicki 2017: 265²). Seveda od tega pravila lahko izjemoma odstopamo in imena oseb domačimo, kadar najdemo za to upravičene

² Prevedeno iz poljščine (op. avt.)

razloge (Mozetič 1997: 61–62). Treba se je zavedati, da lastna imena uporabljena v literarnih besedilih imajo svojo določeno vlogo in jih ne moremo obravnavati ločeno, torej izven besedilnega konteksta (Lewicki 2017: 267). Dve najpomembnejši vlogi, ki jih lastna imena lahko upravljata v besedilu sta identifikacijska vloga (kakšen določen predmet imenuje?) in vloga namena imenovanja (kako imenuje ta predmet in kake asociacije povzroča?) (Lewicki 2017: 270).

V analiziranih novelah dvakrat naletimo na podomačevanje lastnih imen glavnih likov. Seveda to velja le za poljske prevode, kajti pri prevajanju v bolgarščino imena so bila ohranjena s samoumevno razliko, ki izhaja iz uporabe drugačne pisave – vsa imena v bolgarskih prevodih so fonetični zapisi izvirnikov z uporabo cirilice. V poljskem prevodu novele *Greh oz. Mater je zatail* kot glavni lik nastopa *Józek*, ne pa izvirni *Jože*. V tem primeru izbrana poljska ustreznica imena se v celoti ujema z izvirnim imenom, saj obe izhajata iz imena *Jožef*, pl. *Józef* (Keber 2008: 266; Janowowa 1991: 353) ter obe sta pomanjševalnici. Glede na prej omenjeno načelo, da so lastna imena del narodne kulture, zato jih v prevodu ohranimo, lahko rečemo, da prevod oz. uporaba ustreznice imena ni bila potrebna, razumljivi so pa morebitni razlogi, ki jih je imela prevajalka – besedilo se na ta način približa bralcu, postaja bolj univerzalno in bralec se lahko lažje identificira z „domačim“ *Józkom* kot s „tujim“ *Jožetom*. Precejšnja zmeda pa je nastala pri prevodu novele *Kralj Matjaž*. V trenutku, ko mu je poljska prevajalka spremenila ime, poljski bralci si lahko mislijo, da gre za lik nekega kralja, ki mu je bilo ime Matjaž oz. v poljskem prevodu kar *Maciej* in ki si ga je zamislil in oblikoval prav Ivan Cankar, kar je precej daleč od resnice.

Kralj Matjaž je namreč bajeslovni lik, „ki pooseblja slovenski narod in njegovo zgodovino“ (Pipan 1996: 9). Čeprav na splošno velja, da naj bi bil Kralj Matjaž zasnovan po resničnem liku, in sicer ogrskem vladarju Matiji Korvinu, mnogi raziskovalci ponazarjajo, da lika nista povezana (Pipan 1996: 9), temveč naj bi šlo za Matjaža Klandra, vodjo gorenjskih upornikov iz kmečkih uporov in turških vpadov v drugi polovici 15. stoletja (Bizjak 2013: 18–19). Ne glede na to, po kom je bil zasnovan mitološki lik, treba je vedeti, da je za Slovence Kralj Matjaž uprizoritev mogočnega in spretnega, a hkrati dobrega, milostljivega in človeškega vladarja, po katerem hrepenijo, saj ko se Kralj Matjaž prebudi, bodo spet za Slovence nastali lepi in dobri časi.

Iz tega razloga podomačevanje imena v noveli, čeprav je bilo opravljeno po neki logiki, kajti *Matjaž* je raličica imena *Matija* (Keber 2008, 346), poljska ustreznica za obe imeni je *Maciej* (Janowowa 1991, 368), ni le nepotrebno, ampak je celo neustrezno, saj povsem spremeni vsebino in s tem tudi sporočilo dela. Poleg tega mu odvzame slovenskost. V moji

subiektivni oceni pa podomačevanje tega imena je še dodatno ponesrečeno, saj Poljake *Król Maciej* lahko namiguje na književni lik z imenom *Król Maciuś Pierwszy* (sl. *Kralj Matjažek Prvi*, bg. *Крал Матушу Първи*), ki ga je v svojem romanu iz leta 1922 oblikoval poljski pisatelj Janusz Korczak. Prevajalki v bran lahko rečemo, da je mogoče sledila načelu, po katerem se v poljščini domačijo imena zgodovinskih tujih vladarjev. Če velja, da je legendarni lik *Kralja Matjaža* zasnovan po resničnem vladarju Matiji Korvinu, ki ga v poljščini poznamo kot Macieja Korwina, potem je lahko tudi literarni lik isto poimenovan.

5. Zaključek

Iz navedenega vidimo, da so prevodi Cankarjevih del, predvsem kratke proze, že dokaj zastareli, obstoječi tudi niso popolni bodisi zaradi posebnosti časa njihovega nastajanja (npr. manjše dostopnosti dvojezičnih slovarjev v obravnavanih jezikovnih kombinacijah), bodisi zaradi kasnejših jezikovnih sprememb, ki vplivajo na naše danajšnje dojetanje in recepcijo prevodov. Treba je vendar priznati, da prevajanje umetnostnih besedil je ena zahtevnejših vrst prevajanja, kajti poleg odličnega poznavanja izhodiščnega jezika in izhodiščne kulture, prevajalec mora biti še dodatno umetniško usposobljen, da v drug jezik ne prenaša le pomena besedila in kulturne specifike, ampak ohranja tudi njegov izvorni slog. Zanimivo je, da smo Poljaki tako pozno začeli prevajati Cankarjeva dela in smo se osredotočili skoraj zgolj na kratko prozo, kajti s tem delamo škodo predvsem sami sebi, se zapiramo na manjše, a hkrati zelo bogate in spoznanja vredne kulture. Upajmo, da nam bodo Bolgari za zgled in v bližnji prihodnosti dočakamo prevode drugih Cankarjevih del (dram in romanov) v poljščino, da lahko bolj temeljito spoznamo slovensko književnost in s tem tudi kulturo.

Bibliografija

- Bizjak 2013*: Bizjak, R. *Kralj Matjaž – mit ali resničnost?* Slovenski Sveti gral. Ljubljana: Salve, 2013.
- Dimitrov 2018*: Dimitrov, L. *Ivan Tsankar. Izbrani piesi.* Sofiya: Izdatelstvo „Fakel“, 2018. [*Димитров 2018*: Димитров, Л. Иван Цанкар. Избрани пиеси. София: Издателство „Факел“, 2018.]
- Janowowa 1991*: Janowowa, W., Skarbek A., Zbijowska B., Zbiniowska J. *Słownik imion.* Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1991.
- Keber 2008*: Keber, J. *Leksikon imen. Onomastični kompendij.* Celje: Mohorjeva družba, 2008.
- Kirova 2004*: Kirova, L. *Ivan Tsankar. – V: Prevodna retsepsiya na slavyanskite literaturi v Balgariya, T. 6. Balkanski literaturi, Sast. B. Nichev.* Sofiya: Akademichno izdatelstvo „Marin Drinov“,

2004. [*Кирова 2004*: Кирова, Л. Иван Цанкар. – В: Преводна рецепция на славянските литератури в България, Т. 6. Балкански литератури, Съст. Б. Ничев. София: Академично издателство „Марин Дринов“, 2004.]
- Kos 1968*: Kos, J. Proza Ivana Cankarja. – *Jezik in slovstvo*, 13(1)/1968, 16–23.
- Lewicki 2017*: Lewicki, R. Zagadnienia lingwistyki przekładu. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2017.
- Mozetič 1997*: Mozetič U. Splošni in posebni problemi prevajanja angleških in ameriških leposlovnih besedil v slovenščini – V: Grosman, M., Mozetič U. Književni prevod. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1997.
- Pipan 1996*: Pipan, S. Simboli Slovencev. Bilje: Studio Ro, Založba Humar, 1996.
- SPS 1996*: Ostromęcka-Frączak, B., Pretnar T. Slovensko-poljski slovar. Ljubljana: DZS, 1996.
- Štefan 1969*: Štefan, R. Cankar pri Poljaki – *Slavistična revija*, 17(1)/1969, 307–313.

Viri

- Cankar, I. *Moje življenje*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1965.
- Cankar, I. *Podobe iz sanj*. Ljubljana: DZS, 1966.
- Cankar, I. *Za križem*. Ljubljana: Nova založba, 1932.
- Cankar, I. *Slugata Yerney i negovata pravda*. Prevod Venceslava Yordanova. Sofiya: Narodna kultura, 1958. [Цанкар, И. Слугата Йерней и неговата правда. Превод Венцеслава Йорданова. София: Народна култура, 1958.]
- Cankar, I. *Nowele*. tłumaczyła Molè, E. Warszawa: Dom Książki Polskiej, 1931.
- Cankar, I. *Kasztan osobliwego gatunku*. tłumaczyła Molè, E. Warszawa: Czytelnik, 1959.
- Cankar, I. *Widok z pudełka i inne opowiadania*. tłumaczyli Dąbrowska-Partyka, M., Pretnar, T., Siwierska, B. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1981.